

УДК 316.74:37-056.26

О.С. БУРАК

**КРОС-КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК НАСЛІДОК ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ
КРОС-КУЛЬТУРНИХ КОНТАКТІВ**

Бурак Оксана Сергіївна – старший викладач кафедри романо-германських та східних мов Київського університету імені Бориса Грінченка

У статті розкривається роль крос-культурних комунікацій та крос-культурного капіталу у налагодженні глобальних крос-культурних комунікацій та конструюванні платформи глобальної соціокультурної інтеграції. Розглядаються особливості продукування крос-культурної компетентності в учасників крос-культурних комунікацій, що є запорукою уникнення міжкультурних конфліктів та уможливлення конструктивного міжкультурного діалогу на основі загальнолюдських цінностей і планетарної етики діалогу та емпатії.

Ключові слова: глобальна соціокультурна інтеграція, крос-культурна комунікація, крос-культурний капітал, крос-культурна компетентність.

В статье раскрывается роль крос-культурных коммуникаций и крос-культурного капитала в налаживании глобальных крос-культурных коммуникаций и конструировании платформы глобальной социокультурной интеграции. Рассматриваются особенности продуцирования крос-культурной компетентности у участников крос-культурных коммуникаций, что представляется залогом избежания межкультурных конфликтов и делает возможным конструирование межкультурного диалога на основе общечеловеческих ценностей и планетарной этики.

Ключевые слова: глобальная социокультурная интеграция, крос-культурная коммуникация, крос-культурный капитал, крос-культурная компетентность.

In article the role of cross-cultural communications and cross-cultural capital in adjustment of global cross-cultural communications and designing of a platform of global social and cultural integration is revealed. And also, features of a producing of cross-cultural competence at participants of cross-cultural communications that is represented as a pledge of avoidance of intercultural conflicts are considered. The cross-cultural competence is seen as a possibility of designing of intercultural dialogue on the basis of universal values and planetary ethics.

Keywords: global social and cultural integration, cross-cultural communication, cross-cultural capital, cross-cultural competence.

© О.С. Бурак, 2012

Постановка проблеми. Епоха постмодерну, що збігається з особливою стадією глобалізації, привела світові відносини у стан постійного контакту та взаємозалежностей. Перед людством постали питання глобального масштабу, які перевищують можливості та компетенції держави-нації. З огляду на це виникла гостра потреба у «третьому акторі», який би мав певну ступінь незалежності, мобільності та гнучкості. Роль такого актора бере на себе громадянська ініціатива: соціальні рухи, недержавні організації. Вони, завдяки своєму потенціалу соціального капіталу та альтруїзму громадянського сектора, мають можливість врегулювання певного ряду питань засобом «м'якої сили». Такого роду організації діють у сферах охорони здоров'я, освіти та ін., приносячи плідні результати. Однак всі ці процеси свідчать про присутність постійного крос-культурного контакту, що й складає соціокультурний аспект глобалізації. Він потребує не меншої уваги, ніж економічний, та має керуватися певними механізмами, адже від позиції, яку займають індивіди в процесі контакту з продуктами чи представниками інших культур, по відношенню до них залежить стан світових міжкультурних відносин, що зачіпає як політичну, так і економічну сферу функціонування глобального суспільства. Тому важливим завданням є дослідження сфери крос-культурних комунікацій та

вироблення певних рекомендацій щодо механізмів їх конструювання, де провідну роль гратиме рівень крос-культурної компетентності та толерантності кожного учасника крос-культурних комунікацій.

Мета дослідження. Обґрунтування ролі крос-культурної компетентності у налагодженні ефективної взаємодії представників різних культур та уточнення категоріального апарату дослідження крос-культурних комунікацій.

Для визначення альтернативних шляхів глобальної інтеграції за допомогою крос-культурних комунікацій потрібно висвітлити сутність основних понять та концепцій, які складають теоретичну основу дослідження крос-культурних комунікацій на основі загальнолюдських цінностей. Зокрема, необхідно з'ясувати специфіку самого поняття «культура», сутність та принципи процесу комунікації, а також висвітлити основні тенденції в розвитку глобальних культурних процесів та позиції їх сприйняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливе значення в концептуалізації проблем глобальних процесів, культури, комунікації та освіти мають праці таких видатних дослідників, як: Г.Алмонд, З.Бауман, А.Р.Біруні, Е.МакГрю, Дж.Мейер, Ф.Хейдер, Дж.Пассерон, Дж.Пейдж, Ф.Феррароті та інших.

В умовах системних соціальних трансформа-

цій науковий пошук шляхів загальної інтеграції об'єктивно стимулюється соціальною ситуацією, оскільки важливо розв'язувати існуючі протиріччя в конкретних часових і просторових рамках з метою виявлення особливостей формування спільної платформи, в чому основну роль відіграє характер крос-культурних комунікацій між представниками різних країн та суспільств. Ці ідеї висловлюють такі автори, як: Х.Г.Данеш, Р.Енджел, П.Залескі, Б.Рearдо, Дж.Сіног, К.Хабібі, О.Хакслі, Я.Харіс, Д.Роше та інші.

В Україні та у пострадянському інтелектуальному просторі також більше учених, які досліджують тенденції глобалізації (В.Білецький, В.Гасій, Л.Герасіна, Г.Клімова, В.Малеев, Є.Подольська, В.Собкін, О.Філіппова, А.Харчева та ін.), проте в експертному співтоваристві ще не склалося адекватне уявлення про цю ключову тенденцію сучасності та особливості її протікання у вузких царинах суспільного життя, а також про наслідки, пов'язані з нею.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожне суспільство має свою культурно-соціальну систему, але перебуває у постійних чи тимчасових контактах з іншими соціокультурними системами. Ці контакти можуть проходити на міждержавному, міжособистісному та міжкультурному рівнях. Саме процес будь-якого контакту називається спілкуванням, або комунікацією.

Термін «комунікація» (від лат. *communicatio* – роблю загальним, зв'язую) з'являється в науковій літературі на початку ХХ століття. Сьогодні він має щонайменше три інтерпретації: 1) засіб зв'язку будь-яких об'єктів матеріального чи духовного світу; 2) передача інформації від людини людині; 3) передача та обмін інформацією у суспільстві з метою впливу на нього [2, с. 25].

Особливої ваги в нинішню епоху глобалізації набула комунікація між представниками різних культур, адже вирішення будь-яких питань проходить через комунікацію та сприйняття партнера, а також через налаштованість на продукт, результат комунікації. Оскільки культура забезпечує людину зразками мислення, бачення, розуміння та інтерпретації світу, то останнім часом на порядку денного все частіше стоїть соціокультурний вимір глобалізації.

Дослідники в достатній мірі описали умови, необхідні для ефективної міжособистісної комунікації: а) сумісність партнерів як комунікативних особистостей; б) адекватне сприйняття смислової та оціночної інформації; в) вплив через переконання [3, с. 17]. Особливу увагу при цьому вони зосередили на сприйнятті, яке в контексті соціально-психологічних досліджень трактується як розуміння та оцінка людини людиною; причому не стільки її якостей, скільки її взаємовідносин з іншими людьми. Найбільш вивченим механізмом міжособистісного сприйняття вважаються: а) ідентифікація – розуміння іншої людини шляхом отождолення себе з ним; б) рефлексія – розуміння іншого через розмірковування за нього; в) емпатія – розуміння іншої людини через емоційне співпереживання; г) стереотипізація – сприйняття та оцінка іншої лю-

дини шляхом перенесення на неї загальноприйнятих характеристик будь-якої соціальної групи, або її представника [2, с. 31].

Зрозуміло, що ефективність міжособистісної комунікації залежить від ступеня адекватності змістового сприйняття, так як із цим пов'язана правильність інтерпретації інформації. Адекватне сприйняття ускладнюється залежністю від стереотипів. Одним із найефективніших за ступенем результативності та водночас найскладнішим способом налагодження ефективного конструктивного діалогу є переконання, яке являє собою спосіб впливу на свідомість індивіда через звернення до його власного критичного переосмислення інформації [5, с. 71]. Через складність цього процесу його механізми ще недостатньо вивчені. Процес переконання обтяжений етичними нормами, об'єктивністю оцінки соціальних реалій, факторами достовірності та довіри, співпереживання.

Для оцінки ефективності міжособистісної комунікації особливе значення має етичний аспект. До найбільш суттєвих особливостей етичного аспекту міжособистісних комунікацій дослідники, як правило, відносять щирість, соціальну сумісність, виключення обману та викривлення інформації, узгодженість слів та дій, довіру [3; 5; 11].

Питання міжкультурних комунікацій набуло актуальності з набиранням обертів процесів глобалізації, котрі зачепили соціально-культурний аспект буття. На жаль, на сьогодні не всі характеристики та тенденції розвитку міжкультурних комунікацій є виявленими та обґрунтованими. Тому нашим завданням є виявлення тенденцій крос-культурної взаємодії, осмислення її позитивних і негативних сторін, а також формулювання рекомендацій щодо їх подальшого позитивного розвитку.

Ми розглядаємо інтеркультурні комунікації як форму глобальної комунікації. Цей термін вживається для позначення широкого спектра комунікаційних питань, які природно з'являються в межах організації, сформованої індивідами різних культурних, релігійних, соціальних, етнічних та освітніх орієнтацій [11, с. 6]. Іноді термін «інтеркультурні комунікації» вживається синонімічно з терміном «крос-культурні комунікації» та в обох випадках ці концепції намагаються пояснити те, яким чином люди з різних країн та культур ведуть спільну діяльність, спілкуються та сприймають навколишній світ [11, с. 203]. Оскільки мова йде про ситуації, де взаємодіють носії різних мов та культур, то інтеркультурні комунікації є сферою дослідження таких сфер науки, як: антропологія, культурологія, лінгвістика, психологія та соціологія.

Разом з терміном «інтеркультурні комунікації» паралельно вживається поняття «крос-культурні комунікації», що трактується як спілкування представників різних культур між собою [4, с. 76]. Їх ціллю є встановлення принципів та пошук шляхів і способів, як людям з різних культур ефективно спілкуватися, взаємодіяти один з одним.

Як показує аналіз літератури, інтеркультурні комунікації досить активно вивча-

ються соціологами у наступних напрямках:

- розвиток культурної компетентності;
- аналіз різних культурних зразків світу;
- пошук шляхів адаптації;
- розв'язання проблем, притаманних інтеркультурним комунікаціям;
- навчання соціальних навичок з ціллю попередити культурні непорозуміння [5, с. 73].

Перші крос-культурні дослідження були проведені Абу Райхан Біруні, котрий подарував науці детальні документи компаративістичних досліджень по антропології релігій, народів та культур Середнього Сходу, Середземноморського простору та, особливо, Індійського субконтиненту [1, с. 64]. Він презентував свої дослідження з великою об'єктивністю та нейтральністю, використавши метод крос-культурних порівнянь.

Сучасна сфера крос-культурних досліджень почалася з Джорджа Пітера Мердока (1949) [9], який встановив певну кількість ґрунтовних наборів даних, включаючи Файли Сфер Людських Відносин (Human Relations Area Files), та Антропологічний Атлас [8]. Разом з Дугласом Р. Уайтом він розвинув Стандартний крос-культурний шаблон (Standard Cross-Cultural Sample), який включає опис та результати компаративістичних досліджень 183 культур. Він широко використовується всіма науковцями, які займаються дослідженнями крос-культурної тематики та інформаційно підтримується електронним журналом з вільним доступом «Світові Культури» (World Cultures) [7]. До найбільш обґрунтованих і повних теорій культурних комунікацій, на наш погляд, слід віднести праці, спрямовані на дослідження ціннісної специфіки різних культур, а саме: праці Едварда Т. Холла, Річарда Д. Левіса, Герта Хофстеде, Фонса Тромпенаарса, К. Гірца, Ю. Койвісто. Теорії цих дослідників набули застосування в різних сферах та контекстах, включаючи бізнес, менеджмент і маркетинг.

Та, на жаль, наявна світова скарбниця крос-культурних досліджень, незважаючи на всю її вагу та цінність, не вирішує конкретних питань сучасної міжкультурної взаємодії в умовах постіндустріального, інформаційного суспільства, з урахуванням постмодерністських ситуацій у культурі. У цілому, такого роду дослідження просто аналізують та констатують певні культурні одиниці, проте не виробляють механізмів їх комунікації та знаходження міжкультурного взаєморозуміння, не вказують на шляхи крос-культурної інтеграції. Сучасний стан глобального товариства вимагає переорієнтації досліджень крос-культурного напрямку. Сьогодні потрібні прикладні дослідження, котрі б практично пропонували рішення питань та проблем крос-культурного характеру.

На цьому етапі сфера крос-культурних досліджень потребує міждисциплінарної співпраці, як і кожна сфера життєдіяльності людини в епоху постмодерну, в епоху взаємозалежностей. Сьогодні глобальна спільнота усвідомлює, що крос-культурні комунікації дають можливість ділитися ідеями, досвідом та різними перспективами сприйняття світу шляхом взаємодії з місцевим народом, носієм культури. Але для встановлення контакту та

проведення здорового процесу комунікації сторони повинні володіти певним рівнем інтеркультурної (крос-культурної) комунікативної компетентності.

Крос-культурна компетентність являє собою здатність до успішної комунікації з представниками іншої культури [11, с. 57]. Існує чимало термінів зі значенням, майже пропорційним до поняття крос-культурної комунікації: культурна кмітливість, спритність, вправність, належна оцінка, правильне розуміння, гнучкість, адаптативність, досвід, компетентність, обізнаність, інтелігентність, розуміння та ін. [6, с. 72]. Дослідницький Інститут Армії США спеціалізується на вивченні цього феномена та визначає його наступним чином: «Крос-культурна компетентність – набір пізнавальних, поведінкових та мотиваційно-емоційних елементів, складових, котрі дають змогу індивіду ефективно адаптуватися в інтеркультурному середовищі» [4, с. 90]. Культури можуть бути різними не тільки між континентами та націями, але і в середині одного народу, сім'ї чи компанії. Володіти крос-культурною компетентністю означає сприймати і розуміти специфічні поняття, ідеї, спосіб мислення, почуттів та дій представників іншої культури під час взаємодії з ними.

Крос-культурна комунікативна компетентність обов'язково включає в себе наступні елементи:

- 1) знання (необхідна інформація для ефективної взаємодії);
- 2) мотивація (позитивний настрій щодо іншої культури, емпатія);
- 3) уміння (необхідні навички поведінки для ефективної взаємодії);
- 4) емпатія [5, с. 64].

Серед необхідних умов для здійснення ефективної комунікативної взаємодії звичайно виділяють: по-перше, чуйність та впевненість у собі; по-друге, розуміння поведінки інших, шляхів їх мислення; по-третє, «вміння виразити свою власну точку зору ясно та чітко, з ціллю бути зрозумілим та завоювати повагу, залишаючись настільки гнучким, наскільки це можливо та настільки прозорим, наскільки це необхідно» [10, с. 31].

Сутність крос-культурної компетентності є прагнення підвищити ступінь взаєморозуміння між групами індивідів, котрі, можливо, думають і діють трохи інакше, ніж ми. Цей аспект важливий не тільки для крос-культурного спілкування, але й для налагодження здорового ґрунту взаємодії між індивідами взагалі. Розвиток даної концепції також допоможе спростити процес міграції та адаптації на різних її фазах та стадіях.

Висновки. Підводячи підсумок, ми маємо визнати той факт, що перед людством постало питання налагодження шляхів та способів комунікації, адже комунікація стала неминучою реальією сьогодення, коли представники різних культур змушені постійно контактувати один з одним для вирішення спільних питань. Процес глобалізації стер кордони, і всі сфери життєдіяльності людини набули мобільного характеру, починаючи з економіки, закінчуючи екологією чи туризмом. Оскільки ми живемо в добу взаємопроникності та взаємозалежності, це означає, що

ми не можемо уникнути крос-культурного контакту, що ставить нас перед фактом необхідності побудови інтеркультурної комунікації та набут-

тя індивідами крос-культурної компетенції для успішного функціонування у мультикультурному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Akbar, S. Ahmed. Al-Beruni: The First Anthropologist. – RAIN 60: 19846 – P. 9–10.
2. Berlo, David Kenneth. The process of communication. Holt, Rinehart, & Winston. – New York. 1960.
3. Chandler, Daniel. The Transmission Model of Communication. – University of Western Australia. 1994.
4. Everett M. Rogers, William B. Hart, & Yoshitaka Miike. Edward T. Hall and The History of Intercultural Communication: The United States and Japan. Keio Communication Review №. 24. – 2002. – P.1-5.
5. Griffin, Emory A. A First Look at Communication Theory (6 ed.). – McGraw-Hill, 2006.
6. Miller, Katherine. Communication Theories: Perspectives, Processes and contexts. – New York: McGraw Hill. – 2005.
7. Murdock, George P. and Douglas R. White. Standard Cross-Cultural Sample. –Ethnology 8: 1969. – P. 329-369.
8. Murdock, George P. Atlas of World Cultures. Pittsburgh: The University of Pittsburgh Press. – 1981.
9. Whiting, John W.M. George Peter Murdock, (1897-1985). American Anthropologist. 88(3). – 1986. –P. 682-686.
10. William, B. (ed.), Cross-Cultural and Intercultural Communication, Thousand Oaks: Sage. – 2002. – P.191-208.
11. Wiseman, Richard L (ed.), Intercultural communication theory, Thousands Oaks: Sage. – 2003. –P. 247-270.